

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**НЕОБХІДНІ ЗМІНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ ДЛЯ ЗАОХОЧЕННЯ (СТИМУЛЮВАННЯ)
НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ НАСЕЛЕННЯ
ДО ЗДАЧІ (ВИВЕДЕННЯ З «ТІНІ») ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ,
БОЄПРИПАСІВ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА,
СПРЯМОВАНОЇ НА ЗАДОВОЛЕННЯ ЇХНІХ ПОТРЕБ
У ПУБЛІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ПОРЯДКУ**

Наукове дослідження

Колектив авторів

Дніпро
2025

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ігор ПАСТУХ, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції;

Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО, начальник управління розслідування злочинів, виявлених Департаментом стратегічних розслідувань і Департаментом кіберполіції Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції.

Дрок І. С., Бугайчук К. Л., Джафарова О. В. та ін.

Д 75 Необхідні зміни в національному законодавстві для заохочення (стимулювання) Національною поліцією України населення до здачі (виведення з «тіні») вогнепальної зброї, боєприпасів на засадах партнерства, спрямованої на задоволення їхніх потреб у публічній безпеці та порядку : наук. дослідження. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 32 с.

ISBN 978-617-560-060-3

Розглянуто законодавство України, що регулює суспільні відносини щодо добровільної здачі вогнепальної зброї. Наголошено на змісті проєктів законів України, спрямованих на врегулювання зазначених питань. Визначено проблемні питання застосування положень ст. 263 КК України. Запропоновано зміни до законодавства України для заохочення (стимулювання) Національною поліцією України населення до здачі (виведення з «тіні») вогнепальної зброї, боєприпасів на засадах партнерства, спрямованої на задоволення їхніх потреб у публічній безпеці та порядку.

Для здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, науковців, працівників відділу контролю за обігом зброї Національної поліції України, власників зброї та всіх, хто цікавиться означеною тематикою.

ISBN 978-617-560-060-3

© Автори, 2024
© ДДУВС, ХНУВС, 2025

ЗМІСТ

Автори	5
Передмова	5
1. Актуальне нормативно-правове регулювання суспільних відносин щодо добровільної здачі вогнепальної зброї	6
2. Проекти законів України, що спрямовані на врегулювання окремих питань у сфері обігу вогнепальної зброї	14
3. Проблемні питання застосування положень статті 263 Кримінального кодексу України	25
Висновки	28
Список використаних джерел	31

АВТОРИ

Бугайчук Костянтин Леонідович – доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем правового забезпечення діяльності поліції та протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ

Джафарова Олена В'ячеславівна – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ

Дрок Ірина Сергіївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач науково-дослідної лабораторії превентивної діяльності та соціологічних досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Котелюх Микола Олександрович – кандидат юридичних наук, викладач Циклу професійно-практичної підготовки Центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Едуард Музичук, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем правового забезпечення діяльності поліції та протидії злочинності ННІ № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

Шатрава Сергій Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРЕДМОВА

За даними керівництва Національної поліції України, у 2023 р. було вилучено 5168 одиниць вогнепальної зброї, 17 815 гранат, 16 798 мін, запалів, вибухових пристроїв, понад 1,8 млн набоїв і 2935 кг вибухових речовин. Правоохоронці задокументували 695 фактів збуту зброї¹. За порушення правил обігу зброї, незаконне поводження з боєприпасами та вибуховими речовинами притягнуто до відповідальності 3406 осіб. Зазначена ситуація не могла не вплинути на обов'язок органів державної влади вжити всіх доступних заходів щодо зниження кількості злочинів у сфері незаконного обігу цих предметів. Одним із найбільш дієвих механізмів є вдосконалення норм чинного законодавства України, що регулює питання протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів в Україні є не лише актуальною науковою проблемою, а й вимогою часу, що суттєво впливає на стан правопорядку в державі.

Наукове дослідження підготовлено на замовлення відділу контролю за обігом зброї Національної поліції України (лист ДКЗ НПУ № СЕД-9733-2023 від 01.12.2023) на виконання Плану наукової та науково-дослідної роботи МВС на 2024 рік спільно авторами Дніпровського державного університету внутрішніх справ та Харківського національного університету внутрішніх справ. Сподіваємося, проведене теоретичне дослідження сприятиме вирішенню визначеного кола завдань на практиці.

¹ Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/Dialnist/Richni_zvity/zvit_NPU_2023.pdf.

1. АКТУАЛЬНЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЩОДО ДОБРОВІЛЬНОЇ ЗДАЧІ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

З метою з'ясування сучасного стану нормативно-правового регулювання суспільних відносин щодо добровільної здачі вогнепальної зброї в Україні розглянемо основні законодавчі положення окремо.

1.1. Частина третя статті 263 Кримінального кодексу України вказує, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за:

1) носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу;

2) носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу, –

якщо ця особа добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої².

1.2. Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»³ поширюється на всіх цивільних осіб, які отримали, знайшли або задекларували вогнепальну зброю і боєприпаси до неї, незалежно від дати їх отримання, знаходження або декларування, протягом дії воєнного стану.

Відповідно до положень цього закону в період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України. Вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, отримані відповідно до цих положень, є державною власністю та можуть перебувати у володінні та користуванні цивільних осіб виключно на підставах і на період, визначені цим законом. Отримані цивільними особами вогнепальна зброя і боєприпаси до неї можуть застосовуватися цивільними особами для відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації або інших держав.

Крім того, ст. 1-1 закону наголошує, що цивільна особа, яка

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

³ Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

знайшла вогнепальну зброю, її основні частини або боєприпаси до неї, зобов'язана негайно повідомити Національну поліцію України про такий факт за телефонним номером екстреної служби 102 або єдиним телефонним

номером 112 та впродовж 24 годин передати їх до органів Національної поліції України в будь-який зручний спосіб для подальшої здачі чи декларування або вказати на їх місцезнаходження для подальшого вилучення. Вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, що були знайдені цивільними особами та задекларовані відповідно до положень цього Закону, можуть застосовуватися цивільними особами для відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації або інших держав.

Згідно зі ст. 1-2 згаданого закону вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, отримані цивільними особами відповідно до статті 1 цього Закону і відомості про які відсутні в реєстрах і базах (банках) даних Міністерства внутрішніх справ України, підлягають декларуванню в органах Національної поліції України. Знайдена вогнепальна зброя і боєприпаси до неї можуть бути задекларовані цивільною особою, яка знайшла вогнепальну зброю і боєприпаси до неї, у разі, якщо така особа виявила бажання залишити знайдені вогнепальну зброю і боєприпаси до неї на період дії воєнного стану відповідно до частини другої статті 1-1 цього Закону.

Декларуванню згідно із цим Законом не підлягає:

1) нарізна вогнепальна зброя калібру від 12,7 мм та більше і боєприпаси до неї;

2) гладкоствольна вогнепальна зброя калібру більше 23 мм і боєприпаси до неї;

3) кулемети, гранатомети, міномети, вогнемети, переносні зенітно-ракетні комплекси, ствольні артилерійські системи і боєприпаси до них та інша зброя і боєприпаси, що не можуть перебувати у власності цивільних осіб;

4) вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, що є засобом або знаряддям вчиненого кримінального правопорушення;

5) вогнепальна зброя із видаленим чи незаконно зміненим маркуванням;

6) вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, закріплені за військовослужбовцями Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Управління державної охорони України, особами начальницького складу

Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, Державного бюро розслідувань, поліцейськими, співробітниками Служби судової охорони, працівниками інших правоохоронних органів та відомчої воєнізованої охорони;

7) боєприпаси окремо від вогнепальної зброї.

Вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, що не підлягають декларуванню, вилучаються в установленому порядку органами Національної поліції України. Задекларована вогнепальна зброя і боєприпаси до неї перебувають у володінні та користуванні цивільних осіб протягом дії воєнного стану. Декларування цивільними особами отриманої вогнепальної зброї, відомості про яку відсутні в реєстрах і базах (банках) даних Міністерства внутрішніх справ України, і боєприпасів до неї не тягне за собою набуття права власності на них. Порядок декларування вогнепальної зброї і боєприпасів до неї встановлюється Міністерством внутрішніх справ України.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» застосування цивільними особами вогнепальної зброї, отриманої або знайденої та задекларованої відповідно до цього Закону, здійснюється аналогічно до застосування зброї військовослужбовцями під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Правила носіння, зберігання та перевезення вогнепальної зброї і боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації або інших держав, встановлюються Міністерством внутрішніх справ України. Забороняється передача цивільними особами вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, отриманих або знайдених та задекларованих відповідно до цього Закону, іншим особам, крім передачі органам Національної поліції України.

Законодавством встановлено порядок, згідно з яким цивільні особи не пізніше 90 днів після припинення або скасування воєнного стану в Україні зобов'язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України. Цивільні особи не пізніше 90 днів після припинення або скасування воєнного стану в Україні зобов'язані здати знайдену та задекларовану ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України. Цивільна особа одночасно зі здачею знайденої та задекларованої вогнепальної зброї і боєприпасів до неї письмово повідомляє орган Національної поліції України про свій

намір набути таку зброю у власність у порядку, передбаченому зазначеним законом. У такому разі здана вогнепальна зброя підлягає перевірці на предмет наявності підстав, що унеможливають набуття такою цивільною особою права власності на неї.

Порядок проведення перевірки зданої відповідно до ст. 3 закону вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, їх зберігання, обліку та утилізації визначається Міністерством внутрішніх справ України.

Цивільна особа, яка знайшла та задекларувала вогнепальну зброю, набуває право власності на неї після спливу трьох місяців зі дня здачі знайденої вогнепальної зброї для перевірки до органу Національної поліції України.

Право власності на знайдену та задекларовану вогнепальну зброю набувається з урахуванням законодавства про дозвільну систему органів внутрішніх справ.

Право власності на знайдену та задекларовану вогнепальну зброю не набувається у таких випадках:

- 1) цивільна особа, яка знайшла та задекларувала вогнепальну зброю, не відповідає вимогам, встановленим законом до фізичних осіб для набуття права власності на вогнепальну зброю;
- 2) вогнепальна зброя не підлягає декларуванню;
- 3) вогнепальна зброя належить іншій фізичній або юридичній особі, у тому числі є державною власністю;
- 4) вогнепальна зброя відноситься до видів вогнепальної зброї, що не може перебувати у власності фізичної особи, крім випадків, передбачених частиною сьомою статті 3 згаданого закону.

Якщо знайдена та задекларована вогнепальна зброя відноситься до видів вогнепальної зброї, що не може перебувати у власності фізичної особи, така вогнепальна зброя за рахунок цієї особи може бути приведена у відповідність (перероблена) з видом вогнепальної зброї, що може перебувати в її власності, або із станом макета вогнепальної зброї у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України. У разі якщо цивільна особа, яка знайшла вогнепальну зброю, не виявила бажання набути її у власність або не може набути право власності на неї з підстав, визначених законом, знайдена вогнепальна зброя переходить у державну власність, а боєприпаси до неї підлягають вилученню та утилізації в установленому порядку. За порушення вказаних вимог цивільні особи несуть відповідальність, визначену законом.

Також законом наголошено, що у період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети,

револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї.

Крім того, цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована на підставі та в порядку, визначених статтями 1, 1-1, 2 і 4 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України». Особи, винні в порушенні вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», несуть відповідальність згідно із законом.

1.3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного центру з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї» від 05.07.2024 № 790⁴ утворює склад Координаційного центру з питань незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, а також затверджує Положення про Координаційний центр з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї.

Координаційний центр з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї (далі – Координаційний центр) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою узгодження дій державних органів, установ і організацій у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї.

До складу Координаційного центру з питань незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї входять: Міністр внутрішніх справ – голова Координаційного центру; Заступник Міністра внутрішніх справ – заступник голови Координаційного центру; Директор департаменту взаємодії з Національною поліцією МВС – секретар Координаційного центру; Заступник Міністра оборони; Заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил (за згодою); Заступник Міністра з питань стратегічних галузей промисловості; Заступник Голови СБУ (за згодою); Заступник Голови Національної поліції; Заступник Голови Держприкордонслужби; Заступник Голови Держекспортконтролю; Директор департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями

⁴ Про утворення Координаційного центру з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-2024-%D0%BF#Text>.

митних правил Держмитслужби; Представник ДБР (за згодою); Заступник Генерального прокурора (за згодою); Представник Апарату Ради національної безпеки і оборони України (за згодою); Представник Головного управління розвідки Міністерства оборони (за згодою).

Основними завданнями Координаційного центру є:

1) сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади та інших державних органів, установ та організацій з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, запобігання їх надходженню з-за кордону та переміщення за межі України;

2) організація обміну інформацією між органами виконавчої влади та іншими державними органами, установами та організаціями з метою підвищення ефективності протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та підготовка відповідних пропозицій;

3) визначення механізмів та способів вирішення проблемних питань у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї;

4) удосконалення нормативно-правової бази з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї.

Координаційний центр відповідно до покладених на нього завдань:

1) проводить моніторинг, збір та аналіз одержаної від органів виконавчої влади та інших державних органів, установ та організацій інформації з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї;

2) визначає шляхи та способи вирішення проблемних питань, що виникають у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї;

3) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї;

4) подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи пропозиції та рекомендації;

5) вивчає, узагальнює та систематизує національний і міжнародний досвід з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї.

За даними Координаційного центру станом на 05.01.2025 з початку року підрозділами поліції до ЄРДР внесено 117 (за добу – 2) кримінальних правопорушень за ч. 1 ст. 263, 263-1 КК України, з них особам

повідомлено про підозру в 8 кримінальних провадженнях (за добу – 0). Упродовж року співробітниками поліції проведено 10 оперативних закупок (8 – підрозділами КР, 2 – ДСР, 0 - ДКР), за добу – 0.

З 01.01.2025 з незаконного обігу вилучено 36 (за добу – 0) одиниць вогнепальної зброї та гранатометів. Також, упродовж доби мав місце 1 факт вилучення у військовослужбовців (1 в Кіровоградській області). З початку заходів (з 25.11.2024), до Національної поліції України звернулося 2138 особи (за добу 12), у яких задекларовано 2333 одиниць вогнепальної зброї (за добу 12). За добу мали місце 3 злочини загальнокримінальної спрямованості з використанням вогнепальної зброї, вибухівки та боєприпасів.

1.4. Наказ МВС України № 622 від 21.08.1998 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»⁵ містить, зокрема, такі положення:

1) уповноважений підрозділ контролю за обігом зброї центрального органу управління поліції відповідає за дотримання правил вилучення, приймання, обліку і зберігання вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, а також її передачу до чергових частин органів (підрозділів) поліції;

2) Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України відповідає за забезпечення приймання, зберігання та охорону черговими службами органу Національної поліції України вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї; ведення в кожній черговій службі картотек власників вогнепальної, пневматичної, холодної зброї з метою своєчасної перевірки громадян, затриманих за різні правопорушення, та орієнтування нарядів поліції при виїзді їх на побутові конфлікти та за заявами про злочини;

3) Департамент управління майном Національної поліції України

⁵ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.

відповідає за виконання роботи щодо обліку, зберігання, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї; проведення інвентаризації такої зброї на складах управлінь логістики та матеріально-технічного забезпечення;

4) під час здачі до органів (підрозділів) поліції мисливської вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, основних частин зброї, пристроїв, які не були зареєстровані в органах (підрозділах) поліції, але можуть перебувати у власності громадян України, для подальшої реєстрації в особисте користування оформлення документів здійснюється в порядку, визначеному пунктами 12.2–12.5, 12.15 вказаної інструкції.

Органами (підрозділами) поліції здійснюється перевірка кожної одиниці зброї, основної частини зброї, пристрою за реєстрами та базами (банкми) даних стосовно викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї та добровільно зданої зброї з-поміж тієї, що незаконно зберігалася, а також за криміналістичним обліком Експертної служби МВС.

Висновки

1. Чинне законодавство України про обіг вогнепальної зброї потребує суттєвого оновлення, оскільки досі немає інституційного закону про обіг вогнепальної зброї та боєприпасів;

2. У 2024 р. запроваджено порядок декларування вогнепальної зброї, однак способи стимулювання та заохочення населення до здачі зброї залишаються застарілими, потребують адаптації до сучасних умов існування українського суспільства в умовах дії правового режиму воєнного стану та післявоєнний період.

2. ПРОЄКТИ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ У СФЕРІ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Для обговорення у комітетах Верховної Ради України були подані такі проекти законів України, що регулюють відносини в окресленій сфері: «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021)⁶, «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5709 від 25.06.2021)⁷, «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021)⁸, «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5709-1 від 13.07.2021)⁹. Зміст зазначених законопроектів дозволяє сформулювати певні зауваження та пропозиції.

Аналіз змісту проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) дозволяє окреслити перспективи щодо запровадження права на цивільну вогнепальну зброю¹⁰. **Надано порівняльну таблицю до другого читання 21.12.2023).**

Стаття 29. Знайдена цивільна вогнепальна зброя та бойові припаси

1. На знайдену цивільну вогнепальну зброю та бойові припаси

⁶ Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю від 25.06.2021 р. № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>.

⁷ Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25.06.2021 № 5709. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72361.

⁸ Проект Закону про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю від 13.07.2021. № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481.

⁹ Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 13.07.2021 № 5709-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72483.

¹⁰ Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю від 25.06.2021 р. № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>.

поширюються положення статті 337 Цивільного кодексу України з урахуванням положень цього Закону.

2. Особа, яка знайшла цивільну вогнепальну зброю та/або бойові припаси, зобов'язана невідкладно повідомити органи Національної поліції України про факт знахідки, місцезнаходження цивільної вогнепальної зброї та/або бойових припасів, додаткові обставини, пов'язані з її знахідкою. Знайдена цивільна вогнепальна зброя та бойові припаси підлягають передачі органам Національної поліції України для подальшої перевірки.

3. Знайдена цивільна вогнепальна зброя, інформація про яку відсутня в Реєстрі, підлягає обліку.

4. Особа, яка знайшла цивільну вогнепальну зброю та/або бойові припаси, набуває право власності на них в порядку, визначеному цим Законом.

5. Якщо в Реєстрі наявна інформація про власника знайденої вогнепальної зброї, або є дані про те, що ця зброя була знаряддям чи предметом вчинення злочину, або зброя перебуває в технічному стані, який не дозволяє користуватися нею за цільовим призначенням, або зброя є забороненою до цивільного обігу, особі, яка знайшла цю цивільну вогнепальну зброю, відмовляється у набутті права власності на знайдену зброю.

6. У разі якщо особа, яка знайшла цивільну вогнепальну зброю та/або бойові припаси, не скористається правом набутти у власність знайдену зброю та/або бойові припаси, знайдена зброя підлягає реалізації на аукціоні в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а бойові припаси утилізації.

Стаття 30. Спадкування цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів

1. Після смерті власника цивільної вогнепальної зброї уповноважені службові особи Національної поліції України роблять відповідний запис в Реєстрі та тимчасово вилучають належну йому цивільну вогнепальну зброю та бойові припаси.

2. Спадкоємці власника цивільної вогнепальної зброї, які вступили в спадщину, мають право:

- після оформлення спадщини на цивільну вогнепальну зброю здійснити у встановленому цим Законом порядку реєстрацію зброї за собою;

- продати, подарувати або відчужити цю зброю та/або бойові припаси до неї іншим встановленим законом способом через юридичних осіб, які мають ліцензію на торгівлю цивільною вогнепальною зброєю та бойовими припасами до неї або через відповідні органи Міністерства

внутрішніх справ України;

- передати цю зброю та/або бойові припаси до неї органам Національної поліції України;

- у встановленому законодавством порядку привести цю зброю до стану нейтралізованої.

3. У випадку неприйняття спадкоємцем протягом трьох місяців з моменту завершення терміну на прийняття спадщини рішення, передбаченого частиною другою цієї статті, зброя та боєприпаси підлягають продажу з відшкодуванням їх вартості спадкоємцю.

4. Зброя чи бойові припаси, включені до складу від умерлої спадщини, підлягають продажу в установленому Кабінетом Міністрів України порядку з відшкодуванням їх вартості територіальній громаді за місцем відкриття спадщини.

5. Порядок зберігання, продажу зброї та боєприпасів, тимчасово вилучених у померлої особи – власника зброї, а також розмір відшкодування спадкоємцям визначається Міністерством внутрішніх справ України.

Стаття 31. Зберігання цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів

2. Забороняються зберігання і використання знайденої цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї. Така зброя підлягає негайній здачі до органів Національної поліції в порядку, передбаченому Міністерством внутрішніх справ України для проведення перевірки і вирішення питання в порядку, передбаченому статтею 29 цього Закону.

Перехідні положення

6. Особи, які на день набрання чинності цим Законом, зберігають вогнепальну зброю, бойові припаси, основні частини зброї за відсутності дозволу, зобов'язані протягом року отримати Посвідчення власника зброї, відповідну категорію зброї та свідоцтво про реєстрацію зброї на кожну одиницю такої зброї.

Особи, які на день набрання чинності цим Законом зберігають заборонені до цивільного обігу вогнепальну зброю, бойові припаси до неї, частини зброї та додаткове обладнання до зброї, зобов'язані у шестимісячний строк здати їх до найближчого органу Національної поліції України за місцем проживання з компенсацією їх вартості з урахуванням зносу.¹¹

Зауваження до законопроекту:

1. Стаття, що присвячена сутності базових термінів у сфері обігу зброї, не містить визначень «добровільна здача зброї», «легалізація

¹¹ Там само.

зброї», «амністія», «оплатне вилучення». Таким чином, цей законопроект навіть на інституційному рівні недостатньо регулює зазначені питання, а також не створює механізми для стимулювання громадян щодо добровільної здачі або викупу вогнепальної зброї.

2. Як обґрунтування необхідності прийняття поданого законопроекту у пояснювальній записці до нього вказується на те, що *«...право людини на життя, життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особиста безпека належать до природних прав людини і повинні захищатись у демократичній, правовій країні. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є ухвалення закону, який врегульовуватиме питання забезпечення громадянами держави права на активний особистий захист свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я навколишніх від злочинних посягань, в стані крайньої необхідності за допомогою вогнепальної зброї, а також приведення існуючого нормативного регулювання в питанні зброї у відповідність до норм Конституції»*.

Водночас зазначене обґрунтування (щодо необхідності ухвалення закону, який «врегульовуватиме питання забезпечення громадянами держави права на активний особистий захист... за допомогою вогнепальної зброї») не повною мірою узгоджується зі змістом положень законопроекту.

Зокрема, законопроектом надається право на придбання у власність короткоствольної вогнепальної зброї (пістолетів, оскільки придбання та використання револьверів забороняється) лише обмеженій групі громадян (спортсменам) і фактично лише для використання для занять спортом, а не для самозахисту, оскільки зберігання такої зброї передбачено лише в стрілецькому тирі або на стрільбищі; надання травматичної зброї пропонується обмежити; транспортування зброї має відбуватися з розрядженими магазинами, що унеможливило застосування зброї задля самозахисту у випадку крайньої необхідності тощо.

3. Низка приписів законопроекту, зокрема щодо виплати компенсації особі, у якої вилучають зброю органи Національної поліції України, у зв'язку з припиненням дії Посвідчення власника зброї (п. 6 ст. 25), відшкодування вартості зброї або боєприпасів спадкоємцю (після її продажу), який відмовився від прийняття у спадщину вказаного майна (п. 3 ст. 30), а також виплати компенсації особі, яка зберігає заборонену до обігу зброю та здала її до органів Національної поліції України (п. 6 Прикінцевих та перехідних положень), потребують уточнення у частині визначення суб'єктів, які здійснюватимуть виплату такої компенсації, та джерел її фінансування.

У комплекті з вищезгаданим законопроектом відбулася реєстрація та подання до обговорення **проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5709 від 25.06.2021)**, який поміж іншого змінює зміст статті 192 КУпАП, встановлюючи адміністративну відповідальність за порушення строків повідомлення про зміну місця постійного зберігання зброї. Пропонуємо доповнити аналізовану норму законопроекту складом правопорушення, який передбачає відповідальність за порушення строків реєстрації (перереєстрації) зброї, адже законопроект «Про право на цивільну вогнепальну зброю»» (реєстр. № 5708) визначає порядок реєстрації цивільної вогнепальної зброї, а відповідно, будуть і випадки його порушення. Саме тому статтю 192 КУпАП пропонуємо назвати «Порушення строків реєстрації (перереєстрації) зброї, строків повідомлення про зміну місця постійного зберігання зброї», а також виділити в окремі частини статті вказані склади адміністративного правопорушення.

Менше ніж через місяць у Верховній Раді України було зареєстровано новий варіант **проекту Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021)**¹². Варто зауважити, що у тексті законопроекту автори використовують термін «цивільна зброя», а назва законопроекту містить термін «цивільна вогнепальна зброя». З метою уникнення юридичних колізій пропонуємо уніфікувати в тексті законопроекту використану термінологію, застосовуючи термін «цивільна вогнепальна зброя», адже це формулювання є більш точним та таким, що відповідає положенням чинного законодавства.

Також варто наголосити, що у тексті законопроекту постійно використовується словосполучення «цивільна зброя і набойі». Відповідно до змісту цього самого проекту «набойі – це спеціально виготовлені вироби одноразового використання, що складаються з компонентів: металюного елемента (куля, картеч або заряд шроту), гільзи, заряду пороху (іншої вибухової речовини), запальнового елемента (капсуля), та інших, конструктивно обумовлених елементів (пижі, контейнери тощо), призначені для проведення пострілу з вогнепальної зброї металюним елементом, що одержує направлений рух у стволі за рахунок енергії, що утворюється при згорянні порохового металюного

¹² Проект Закону про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю від 13.07.2021 № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481.

заряду чи спеціальних горючих сумішей, та має достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані». Як відомо, крім набоїв та самої зброї, обмеженню в обігу підлягають і інші боєприпаси (гранати, бойові частини та механізми зброї, міни, капсулі, вибухові компоненти тощо), а набої є частиною бойових припасів. З урахуванням вищевикладеного пропонуємо в тексті законопроекту використовувати словосполучення «цивільна вогнепальна зброя та бойові припаси».

Третім загальним зауваженням до проекту нормативно-правового акта в цілому є те, що в тексті постійно використовується термін «оборот зброї». Відповідно до змісту академічного тлумачного словника української мови цей термін означає «те саме, що й оберт; повний повторюваний цикл у якомусь процесі». Проте з огляду на контекст, у якому використано згаданий термін, більш доречним, на наш погляд, є застосування терміна «обіг зброї». Відповідно до змісту академічного тлумачного словника української мови зазначений термін означає «використання, вжиток».

Крім того, аналіз змісту вказаного вище законопроекту дозволяє дійти висновку про те, що у переліку термінів і понять, запропонованих авторами, відсутній термін «транспортування цивільної вогнепальної зброї», проте термін «носіння» присутній із наданням законодавчого визначення. Принципова різниця між «транспортуванням зброї» та «носінням зброї» полягає у тому, в якому стані переміщується зброя (розрядженою чи ні). Зважаючи на однорідність вказаних дій, пропонуємо передбачити визначення терміна «транспортування» у статті 1 законопроекту: транспортування цивільної вогнепальної зброї – це будь-яке переміщення (перенесення) розрядженої цивільної вогнепальної поза місцем її постійного зберігання.

Зважаючи на викладене, незрозумілою видається позиція авторів **проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» (реєстр. № 5709-1 від 13.07.2021)**, що подавався разом із попереднім. Цей проект містить пропозицію щодо зміни змісту статті 191 КУпАП та передбачає встановлення адміністративної відповідальності за порушення громадянами лише правил зберігання або транспортування цивільної зброї і набоїв. Враховуючи вищевикладені пропозиції та зауваження, пропонуємо додатково встановити адміністративну відповідальність і за порушення правил носіння зброї, а назву зазначеної статті КУпАП викласти в такому формулюванні: «Порушення громадянами правил

зберігання, носіння або транспортування цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів».

І наостанок проаналізуємо пропозицію авторів законопроекту щодо доповнення КУпАП статтею 266-1 «Огляд особи, яка здійснює транспортування або носіння цивільної зброї, на стан алкогольного та/або наркотичного сп'яніння (нетверезий стан)». Неозброєним оком можна побачити невідповідність запропонованої норми положенням чинного законодавства. Зокрема, стаття 266 КУпАП, до якої відсилає аналізована норма законопроекту, регламентує порядок відсторонення осіб від керування транспортними засобами, річковими, морськими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Тобто первісно станами, що знижують швидкість реакції особи, вважаються не тільки стан алкогольного або наркотичного сп'яніння, а й інше сп'яніння (наприклад, токсикоманія тощо) або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Такими положеннями і пропонуємо доповнити норму, розширивши її зміст.

У підсумку слід зазначити, що перехід до спрощеної системи надання дозволу на володіння вогнепальною зброєю для всіх фізично осудних громадян має бути поступовий і базуватися на таких засадах: забезпечення легального обігу вогнепальної зброї та жорсткого контролю за реалізацією; створення єдиного реєстру вогнепальної зброї; максимальної ідентифікації власників такої зброї; виключення формальних процедур отримання дозволу на зброю; створення можливостей для навчання власників зброї та надання відповідних документів, що підтверджують високий рівень таких знань та вмінь; належного, а не формального контролю за умовами зберігання такої зброї; запровадження процедури зупинення та позбавлення дозволу на зброю; підвищення рівня культури користування вогнепальною зброєю та ін.

Вказані законопроекти були відхилені Верховною Радою України, що спонукає до вироблення нових положень законодавства, що врегульовували б обіг цивільної вогнепальної зброї у населення. Правові підстави запровадження права на цивільну вогнепальну зброю дотепер перебувають на стадії свого становлення, триває й дискусія поміж громадськості. Водночас вирішення питання про визначення правових підстав запровадження права на цивільну вогнепальну зброю є вимогою сьогодення, що не викликає сумнівів, оскільки узаконення обігу наявної в Україні зброї – це питання часу.

Також акцентуємо увагу на **проекті Закону України «Про**

внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю» (реєстр. № 9538 від 28.07.2023)¹³. Закон 20 серпня 2024 р. був підписаний Президентом України та на сьогодні вступив в дію¹⁴. Однак проаналізуємо зміст його положень:

1. Задекларована в органах (підрозділах) Національної поліції України цивільними особами вогнепальна зброя та боєприпаси до неї прирівнюються до отриманої вогнепальної зброї, визначеної частиною першою статті 1;

2. Порядок декларування вогнепальної зброї та боєприпасів до неї встановлюється Міністерством внутрішніх справ України;

3. Під вогнепальною зброєю, яка підлягає декларуванню, розуміються нарізна вогнепальна зброя калібру не більше 12,7 мм, гладкоствольна вогнепальна зброя калібру не більше 23 мм, боєприпаси до них, відомості про які відсутні в реєстрах і базах (банках) даних Міністерства внутрішніх справ України та які перебувають у володінні та можуть використовуватися цивільними особами у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав;

4. Вогнепальна зброя та боєприпаси до неї, отримані або задекларовані в органах (підрозділах) Національної поліції України, є державною власністю, яка може бути у володінні та користуванні цивільних осіб виключно на підставах і на період, визначених цим Законом;

5. Забороняється передача цивільними особами вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, отриманої або задекларованої відповідно до цього Закону, іншим особам, крім передачі органам Національної поліції України;

6. Правила носіння, зберігання і перевезення вогнепальної зброї та боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, встановлюються Міністерством внутрішніх справ України;

7. Зберігання, облік, реалізація та утилізація задекларованої вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, які здані до органів

¹³ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю від 28.07.2023 № 9538. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42398>.

¹⁴ Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю: Закон України від 20.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#n2>.

(підрозділів) Національної поліції України, здійснюються в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України;

8. Цивільним особам забороняється носити, зберігати, перевозити, застосовувати вогнепальну зброю та боєприпаси до неї, відомості про які відсутні в реєстрах і базах (банках) даних Міністерства внутрішніх справ України чи які не задекларовані в органах (підрозділах) Національної поліції України, на території, де не ведуться бойові дії, згідно із законодавством України. За вчинення таких дій цивільні особи несуть кримінальну відповідальність;

9. Дія цього Закону поширюється на всіх цивільних осіб, які отримали або задекларували вогнепальну зброю і боєприпаси до неї в порядку, передбаченому статтею 1 цього Закону, незалежно від дати їх видачі або декларування, застосовується протягом дії воєнного стану і 90 днів після його припинення або скасування;

10. Цивільна особа, яка знайшла вогнепальну зброю, її основні частини та/або боєприпаси до неї, зобов'язана впродовж 24 годин повідомити орган (підрозділ) Національної поліції України про такий факт, передати знахідку поліцейському в будь-який зручний спосіб для подальшої здачі чи декларування або вказати на місцезнаходження знахідки для її вилучення;

11. У разі встановлення причетності знайденої або задекларованої вогнепальної зброї до вчинення кримінальних правопорушень, виявлення видалених чи незаконно змінених маркувань на вогнепальній зброї або невідповідності вогнепальної зброї вимогам, передбаченим частиною четвертою статті 1 цього Закону, така зброя вилучається органами (підрозділами) Національної поліції України;

12. Цивільні особи, які мають у володінні незадекларовану вогнепальну зброю та боєприпаси до неї, повинні впродовж місяця з дня введення в дію цього Закону звернутися до органів (підрозділів) Національної поліції України для її декларування або здачі.

Пропозиції та зауваження до закону:

1. Законопроектом пропонується доповнити ст. 1 закону новими частинами, в яких передбачається, що *«...задекларована в органах (підрозділах) Національної поліції України цивільними особами вогнепальна зброя та боєприпаси до неї прирівнюються до отриманої вогнепальної зброї, визначеної частиною першою цієї статті»*.

Звертаємо увагу, що аналізовані положення закону **взагалі не містять визначення поняття «декларування»**: які дії входять в нього, яка дія чи заходи встановлюють факт декларування тощо.

Слід вказати, що відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» № 2471-ХІІ від 17.06.1992

зброя, боєприпаси (крім окремих видів мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ) не можуть перебувати у власності громадян. Тобто громадяни не можуть володіти, користуватись, розпоряджатися таким майном.

Також підкреслимо, що відповідно до положень наказу МВС України № 622 від 21.08.1998 органи (підрозділи) поліції не мають права надавати дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, пневматичної чи холодної зброї, пристроїв та патронів до них громадянам, а також проводити їх перереєстрацію (продовження строку дії відповідних дозволів) у разі:

- наявності в особи медичних протипоказань до виконання вказаних функціональних обов'язків та володіння зброєю;
- наявності даних про систематичне (два чи більше разів) порушення такою особою громадського порядку;
- керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння;
- незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (притягнення протягом року до адміністративної відповідальності два чи більше разів за ст. 44 КУпАП);
- вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування тощо.

Водночас **закон пропонує надати будь-яким громадянам право на володіння та користування нарізною вогнепальною зброєю калібру до 12,7 мм, гладкоствольною вогнепальною зброєю калібру до 23 мм та боєприпасами до них без урахування обставин, за яких така зброя поступила у володіння особи (адже не можна виключати ймовірність того, що зброя, яку декларують, була незаконно придбана або на момент здійснення декларування таємно зберігалася тривалий час), без законодавчого обмеження її кількості на одну особу, без відповідної перевірки дієздатності та психологічного стану особи, без перевірки можливостей правильного її зберігання, що може призвести до трагічних наслідків та значного зниження ефективності контролю за обігом зброї, що є неприйнятним;**

2. Формулювання ч. 2 ст. 5 закону «...цивільним особам забороняється носити, зберігати, перевозити, застосовувати вогнепальну зброю та боєприпаси до неї, відомості про які відсутні в реєстрах і базах (банках) даних Міністерства внутрішніх справ

України чи які не задекларовані в органах (підрозділах) Національної поліції України, на території, де не ведуться бойові дії, згідно із законодавством. За вчинення таких дій цивільні особи несуть кримінальну відповідальність» викликає заперечення, оскільки із вказаного формулювання слідує те, що цивільні особи не можуть носити лише незадекларовану зброю, а задекларовану можна відкрито носити на будь-яких територіях, що не може вважатись прийнятним.

Так само можна дійти висновку, що цивільні особи можуть відкрито і вільно носити задекларовану зброю в межах територій, де ведуться бойові дії, що не може бути схвалено.

Висновки

На сьогодні в Україні правовий статус вогнепальної зброї, порядок її добровільної здачі, спадкування, знешкодження, оплатного вилучення та викупу перебуває на стадії становлення. Наявні проєкти законів України викликають суттєві зауваження до їхнього змісту, що вимагає їх подальшого доопрацювання.

3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 263 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

3.1. Згідно з частинами 1 та 2 статті 263 Кримінального кодексу України відповідальність настає за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, холодної зброї **«без передбаченого законом дозволу»**.

З іншого боку, правова невизначеність у трактуванні терміна «без передбаченого законом дозволу» дозволяє громадянам уникати відповідальності за статтею 263 КК України.

Так, Печерський районний суд міста Києва 19 лютого 2018 р. у справі № 757/7651/16-к постановив виправдувальний вирок щодо особи, яка обвинувачувалась у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК України, а саме в носінні холодної зброї – військового багнета без передбаченого законом дозволу. При цьому суд зазначив: **«Держава не вправі застосовувати до особи процесуальний примус у вигляді кримінальної відповідальності за відсутність дозволу, передбаченого законом, поки немає закону, який передбачає отримання цього дозволу.**

Суд приходить до висновку про відсутність наразі Закону України, який би передбачав отримання дозволу на носіння холодної зброї... Наявність підзаконних актів Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, зокрема, **наказу МВС №622 від 21.08.1998 року про затвердження відповідної Інструкції, не може свідчити про існування Закону України, яким передбачено порядок носіння холодної зброї як такого»¹⁵.**

Рішенням Шевченківського районного суду м. Чернівців особу також було виправдано у злочині, передбаченому ч. 1 ст. 263 КК України. У цьому вирокі суд, поміж іншим, зазначив: **«Згідно постанови ВСУ №5-49к13 від 03.03.2014 року, наявної в матеріалах судового провадження, зроблено висновок про те, що відсутність певного законодавства виключає можливість покарання за його порушення, оскільки не може бути покарання за порушення неіснуючого порядку.**

Відтак відповідні дії особи можуть вважатися злочинними за умови існування закону, який визначає порядок володіння

¹⁵ Вирок Печерського районного суду м. Києва у справі № 757/7651/16-к від 19.02.2018. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72347132>.

вогнепальної зброї, але особа без такого дозволу носить зброю»¹⁶.

Водночас 31 травня 2018 р. у справі № 127/27182/15-к Верховним Судом зроблено такий висновок: «Норма ст. 263 КК України є субсидіарною і для розуміння незаконності поводження зі зброєю вимагає аналізу відповідного закону. **При цьому поняття «закон», яке використовував законодавець, має розширене тлумачення і включає в себе законодавство в цілому, зокрема нормативні акти, що регулюють відповідні правовідносини, порушення яких утворює об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 263 КК України»¹⁷.**

В іншій постанові, від 4 грудня 2018 р., суд касаційної інстанції зазначив, що **«...диспозицію частини першої статті 263 КК не можна вважати бланкетною, оскільки вона не посиляється на інші закони чи нормативні акти у визначенні заборонених діянь, а визначає їх у своєму тексті.**

Суд робить висновок, що диспозиція частини першої статті 263 КК, за якою засудженого було визнано винуватим, сформульована з достатньою чіткістю, щоб дозволити йому передбачати, що діяння, за яке його було засуджено, є злочинним з погляду цього положення»¹⁸.

3.2. Під час розгляду кримінальних справ дуже часто виникають питання щодо **кваліфікації «добровільності»** здачі зброї уповноваженим державним органам.

Постановою Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11 жовтня 2023 р. у справі № 756/15397/19 були залишені без зміни судові рішення щодо особи, засудженої, зокрема, за придбання та зберігання пістолета і понад 50 патронів без передбаченого законом дозволу (ч. 1 ст. 263 КК України).

Відповідно до вироку суду особа у невстановлений час та в невстановленому місці незаконно придбала і почала зберігати без мети збуту за місцем свого мешкання пістолет «Beretta» моделі «950 BS» калібру 25 (6,35 мм), що належить до нарізної вогнепальної зброї та є самозарядним пістолетом; 12 патронів із маркуванням АКБС 9РА калібру 9 мм, 36 патронів із маркуванням «S&B 9 mm P.A. Blanc» калібру 9 мм, 6 патронів із маркуванням «Geco 6.35» калібру 6,35 мм.

У касаційній скарзі особа стверджувала, що положення ч. 3 ст. 263 КК України не регламентують конкретного порядку здачі органам влади

¹⁶ Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівців у справі № 726/2032/13-к від 18.04.2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74307727>.

¹⁷ Хавронюк М. Добровільно здав зброю – кримінальної відповідальності не буде. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://ibit.ly/Qf7BR>.

¹⁸ Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 161/3885/16-к від 04.12.2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039>.

зброї та боєприпасів. Також вона зазначала, що суди не надали оцінки доводам сторони захисту про те, що вона добровільно передала працівникам поліції зброю і бойові припаси.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, визнав, що заява особи про надання згоди на огляд квартири є **підставою для проникнення до житла за добровільною згодою особи, яка ними володіє, а не добровільною здачею органам влади зброї і бойових припасів** у розумінні ч. 3 ст. 263 КК України.

Колегія суддів касаційного суду погодилася з висновками судів попередніх інстанцій. Аналізуючи твердження засудженого про добровільну передачу органам державної влади зброї та боєприпасів, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 263 КК України, колегія суддів виходила з того, що згідно з ч. 3 ст. 263 КК України звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Добровільна видача означає, що особа має реальну можливість та усвідомлює, що і надалі безперешкодно може зберігати предмети цього злочину, проте за власним бажанням (незалежно від причин та мотивів) здає їх органу влади.

Як свідчать установлені судами обставини, засуджений повідомив орган досудового розслідування про факт зберігання зброї і боєприпасів за умов, коли усвідомив неможливість і надалі безперешкодно зберігати предмети злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України, оскільки вони неминуче будуть виявлені під час слідчої дії. За таких умов видача предметів злочину не містить підстав для застосування ч. 3 ст. 263 КК України, тому доводи касаційної скарги про те, що особа добровільно видала зброю та боєприпаси, є безпідставними.

Висновки

Потребують додаткового врегулювання положення статті 263 Кримінального кодексу України в частині:

- більш чіткого законодавчого визначення терміна «без передбаченого законом дозволу»;
- додаткового тлумачення терміна «добровільна здача зброї та боєприпасів».

ВИСНОВКИ

I. Щодо необхідності законодавчих змін

1.1. Слід оптимізувати зміст частини третьої статті 263 Кримінального кодексу України в частині заміни терміна «без передбаченого законом дозволу» на такий, що забезпечить його однозначне застосування.

1.2. У законі України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» необхідно визначити поняття «декларування зброї».

1.3. У законі України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» слід змінити механізм декларування вогнепальної зброї. На наш погляд, більш логічною є обов'язкова здача особою відповідної вогнепальної зброї та боєприпасів для реєстрації та вирішення питання про можливість подальшого надання дозволу на цю зброю з метою подальшого її використання для відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав.

1.4. Для реалізації більш системного підходу слід доопрацювати та ухвалити в цілому проєкт Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) з урахуванням зауважень Головного науково-експертного управління та Головного юридичного управління Верховної Ради України. Обов'язковим компонентом цього доопрацювання має стати більш чітке законодавче визначення основних термінів щодо добровільної здачі та легалізації вогнепальної зброї, окреслення основних принципів, суб'єктів та етапів їх реалізації.

II. Щодо вдосконалення нормативно-правової бази МВС України

За відсутності належного нормативного регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні, відповідно до положень наказу МВС України від 21.08.1998 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» необхідно розробити **Інструкцію про порядок здачі, приймання зберігання, обліку, знищення, реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої, успадкованої зброї та боєприпасів до неї.**

У цьому документі доцільно закріпити такі положення:

– відповідна зброя у випадку її добровільної здачі має вилучатися за місцем її зберігання або знаходження (за прикладом Сербії, Хорватії, Ізраїлю). Цей крок є доцільним, оскільки в такому випадку особа, яка незаконно переносить зброю, не може сказати, що тільки знайшла її та

несе здавати до органів поліції;

- іншим принциповим моментом є те, що слід чітко виписати порядок приймання добровільно зданої зброї, розробити форми документів про прийом зброї і боєприпасів;

- в інструкції мають бути визначені порядок, строки (періодичність) проведення органами Національної поліції України заходів із добровільної здачі зброї, як інформаційного, так і практичного характеру.

ІІІ. Щодо інших нормативних механізмів стимулювання населення до здачі незаконної вогнепальної зброї та боєприпасів

Вважаємо, що, окрім унормування регулювання правових відносин у частині добровільної здачі зброї та боєприпасів, доцільним кроком у вказаній площині є перенесення аналізованого питання на стратегічний (загальнонаціональний) рівень.

Отже, в цьому контексті МВС України спільно з іншими зацікавленими суб'єктами необхідно розробити та забезпечити **реалізацію Державної програми з детінізації обігу зброї до 2029 року**.

Вказаним документом необхідно передбачити як організаційні, так і суто правоохоронні заходи, що мають вживатися для виведення з «тіні» незаконної зброї та боєприпасів.

Доцільність розробки цього документа також полягає в тому, що до детінізації зброї будуть (і мають бути) залучені усі зацікавлені суб'єкти державної влади, а не тільки працівники Національної поліції України.

Зазначена державна програма повинна мати належне інформаційно-просвітницьке та організаційне забезпечення (вебпортал, обладнані пункти здачі зброї, постійне консультативне забезпечення).

Прикладом розробки та інформаційної підтримки Національної програми здачі зброї є «Програма постійної збройної амністії Австралії» (<https://crimestoppers.com.au/firearmamnesty>). Для реалізації передбачених заходів був створений загальнонаціональний портал добровільної здачі зброї.

Рис. 1. Стартова сторінка порталу

Користувачі можуть обрати свій штат (в Україні – область) та дізнатися про особливості обігу зброї в ньому, а також умови її добровільної здачі.

На порталі також можна отримати відповіді на розповсюджені запитання щодо здачі зброї, компенсації, встановлення контактів із поліцією тощо.

Рис. 2. Вибір штату

✓	Якщо я передам непотрібну вогнепальну зброю, чи вплине це на мою ліцензію на вогнепальну зброю?
✓	Чи отримаю я гроші чи компенсацію за будь-який предмет, який я здам відповідно до Амністії щодо вогнепальної зброї?
✓	Чи можу я під час амністії подати заяву на отримання ліцензії на вогнепальну зброю, термін дії якої закінчився?
✓	Чи вплине передача незареєстрованої або небажаної вогнепальної зброї на будь-яку майбутню заяву на отримання ліцензії на вогнепальну зброю?
✓	Чи отримаю мене покарання, якщо вогнепальна зброя, яку я здаю, не буде зареєстрована або не задекларована як така, що перебуває у моєму володінні?
✓	Чи поширюється амністія на стару вогнепальну зброю, яка вже не працює?
✓	Чи можу я передати вогнепальну зброю від імені члена сім'ї чи іншої особи чи частину майна померлого?
✓	Чи можу я здати ліцензовану вогнепальну зброю, якщо вона мені більше не потрібна?

Рис. 3. Відповіді на найпоширеніші запитання

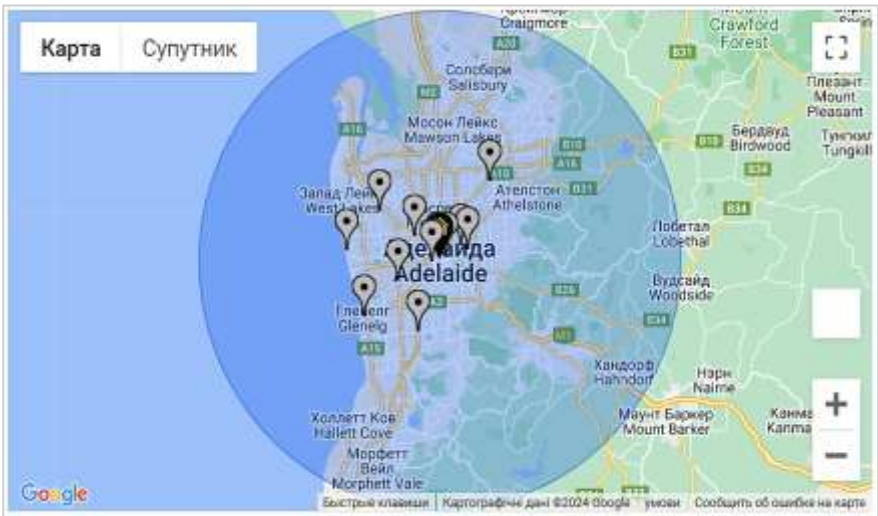

Рис. 4. Фрагмент мапи пунктів прийому вогнепальної зброї та боєприпасів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю : Закон України від 20.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#n2>.
3. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.
4. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992. № 2471-XII.
5. Про утворення Координаційного центру з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї : постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-2024-%D0%BF#Text>.
6. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю від 28.07.2023. № 9538. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42398>.
7. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 13.07.2021. № 5709-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72483.
8. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25.06.2021 р. № 5709. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72361.
9. Проект Закону про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю від 13.07.2021 р. № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481.
10. Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю від 25.06.2021. № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>.
11. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.
12. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 161/3885/16-к від 04.12.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039>.
13. Вирок Печерського районного суду м. Києва у справі № 757/7651/16-к від 19.02.2018. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72347132>.
14. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівців у справі № 726/2032/13-к від 18.04.2018. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74307727>.
15. Хавронюк М. Добровільно здав зброю – кримінальної відповідальності не буде. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://ibit.ly/Qf7BR>.
16. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/DialnistRichni_zvity/zvit_NPU_2023.pdf.
17. National Firearms Amnesty. *Crime Stoppers Australia*. URL: <https://crimestoppers.com.au/firearmamnesty>.

Наукове видання

**Бугайчук Костянтин Леонідович
Джафарова Олена В'ячеславівна
Дрок Ірина Сергіївна
Котелюх Микола Олександрович
Музичук Едуард Олександрович
Шатрава Сергій Олександрович**

**НЕОБХІДНІ ЗМІНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ДЛЯ
ЗАОХОЧЕННЯ (СТИМУЛЮВАННЯ) НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ
УКРАЇНИ НАСЕЛЕННЯ ДО ЗДАЧІ (ВИВЕДЕННЯ З «ТІНІ»)
ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЄПРИПАСІВ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА,
СПРЯМОВАНОЇ НА ЗАДОВОЛЕННЯ ЇХНІХ ПОТРЕБ У ПУБЛІЧНІЙ
БЕЗПЕЦІ ТА ПОРЯДКУ**

Наукове дослідження

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*
Редактор *О. Ю. Чижевська*

Підп. до друку 23.01.2025. Формат 60х84/16. Друк – цифровий.
Гарнітура – Times. Папір – офісний. Ум.-друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 2,00.
Зам. № 03/25-м. Наклад – 25 прим.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024